

Sekiz Kentin Hikayesi: Türkiye’de Yeni Yerellik ve Yeni Orta Sınıflar¹

The Story of Eight Cities: The New
Locality and the New Middle Classes in Turkey

Çiğdem YAVUZ²

Journal of Civilization Studies
Volume 7, Issue 1, pp. 92-95
June 2022
DOI: 10.52539/mad.1047620
Received: 28.12.2021
Accepted: 18.06.2022
© The Author(s) 2022
For reprints and permissions:
<https://dergipark.org.tr/pub/mad>

Neoliberal ideoloji anlayışı, devletin ekonomiye yapacağı müdahalelerden ve toplumun ortaklaşa gerçekleştireceği eylemlerden bağımsız olarak açık, rekabetçi ve etki altında olmayan piyasaların sosyo-ekonomik kalkınma için ideal bir sistem olduğu inancı doğrultusunda gelişmiştir. Bu anlayışa rağmen neoliberalizm, teoride devlet müdahalesinin olmadığı bir serbest piyasalar mekanizması yaratmayı arzulasa da daha sonra piyasalaştırmanın tezatlıklarını ve sonuçlarını yönetebilmek adına devlet müdahalesi baskısını arttırmak zorunda kalmıştır. Teori ile pratikte yaşanan bu karmaşanın neoliberal politikaların doğasından kaynaklanan çelişkiler yüzünden olduğu kabul edilmektedir. Bu durum ise tanımı gereğince belirsizliğe sebep olmaktadır. Neoliberalizm’in daha iyi anlaşılması için sadece sosyo-ekonomik açıdan değil tarihsel perspektiften özgün ve değişimlere açık bir sosyo-mekansal dönüşüm süreci olarak yorumlanması daha doğru olacaktır (Theodore, Peck ve Brenner, 2012: 21-24). Fuat Keyman ve Berrin Koyuncu-Lorasdağı’nın *Sekiz Kentin Hikayesi: Türkiye’de Yeni Yerellik ve Yeni Orta Sınıflar* eseri literatürdeki bu boşluğu doldurarak, yerelin sosyo-mekansal dönüşümünü karşılaştırmalı sunması açısından oldukça değerli bir yere oturuyor.

Kent çalışmaları bağlamında Keyman ve Koyuncu-Lorasdağı ilk olarak 2010 yılında “Kentler: Anadolu’nun Dönüşümü, Türkiye’nin Geleceęi” adlı eseri yayımlamışlardır. 2020 yılında çıkardıkları “*Sekiz Kentin Hikayesi*” eseri ise bir önceki çalışmanın daha genişletilmiş hali ve devamı niteliği taşıyarak neoliberalizmin kentlere etkisini göstermesi açısından büyük önem arz etmektedir. Kitap incelenen kentleri sermayenin mekânsal bağlamda etkisi açısından işlemekte ve çeşitli örneklerle söylemlerini desteklemektedir.

Eserin okuyucular için en önemli yanı 1980’ler sonrası ortaya çıkan küreselleşme hareketinin tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de hız kazanması ve özellikle Anadolu’nun çeşitli açılardan etkiye sahip kentlerine yaptığı değişimi günümüze kadar gözlemleyebileceğimiz bilgiler veriyor olması. Araştırma, ülkemizde ekonomi ile pek çok konu bakımından lider kabul edilen İstanbul ve Ankara gibi kentlerin yerine Anadolu’da ortaya çıkan sermaye gruplarını tanıtarak, bu grupların kent ile ilişkisini farklı perspektiflerden okuyucuya vererek, literatüre önemli katkı sunuyor.

Çalışma giriş ve sonuç kısımları ile birlikte Anadolu Kaplanları olarak anılan Kayseri, Konya, Gaziantep ve Denizli kentlerinin yanı sıra İzmir, Eskişehir, Diyarbakır ve Şanlıurfa’nın sermaye ve mekan ilişkilerinin anlatıldığı toplamda on bölümden oluşmakta. Yazarlar bu eserde hızla kentleşen Türkiye’yi

¹ Bu eser, E. Fuat KEYMAN ve Berrin KOYUNCU LORASDAĞI tarafından 2020 yılında Metis yayınlarından basılan (ISBN-13:978-605-316-195-0) aynı adlı kitabın incelemesidir.

² Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, cigdemyavuz15@gmail.com ORCID: 0000-0002-5441-3092

yeni yerellik bağlamında anlamak adına mekan ve sermaye arasında kurulan ilişkiyi, sermayenin yükselişiyile birlikte ortaya çıkan orta sınıfları, orta sınıfların ise kültürel ve sosyal hayattaki izlerini sekiz kent üzerinden değerlendiriyor. Kentlere ilişkin bu değerlendirmeler, birincil ve ikincil kaynaklardan elde edilerek oluşturulmuş. Birincil kaynak olarak kentlerin belediye, valilik, ticaret ve sanayi odaları, kalkınma ajansı raporları, teknokent ile üniversitelerin yayımları ve internet siteleri, yerel gazetelerin incelenmesi, TÜİK verileri ve Türkiye’de kentlere dair oluşturulmuş veri endeksleri incelenirken, ikincil kaynak olarak da kent kavramı politik ekonomi ve yerel yönetim literatürü bağlamında araştırılarak eserin giriş kısmında verilmiş.

Kentlerin tarihsel, ekonomik, mekânsal, coğrafi, siyasal ve sosyal bağlamda irdelendiği ve etkilerinin aktarıldığı çalışmada, 1980 sonrası küreselleşmenin etkilerini görmek ve neoliberalizm’in Anadolu kentlerine yansımalarını tespit etmek açısından seçilen kentler oldukça etkileyici. Özellikle Kayseri, Konya, Gaziantep ve Denizli küreselleşmeye ayak uydurarak bölgelerinde sermaye birikiminde öncü olmuşlar ve ekonomiye katkıları sonrası kentlerde olumlu ve olumsuz pek çok değişikliğin gerçekleşmesini sağlamışlardır. Örneğin kitapta Kayseri kentinin 1960’lara gelene kadar yarım milyonu aşmayan bir nüfusa sahipken 1980’lerdeki neoliberal politikalar sayesinde bir atılım gerçekleştirerek İstanbul’a meydan okuyan ve “*Anadolu Kaplanları*” olarak anılan kentlerin prototipini oluşturan bir merkez halini aldığı anlatılmaktadır. Öyle ki Dünya Bankası’nın Türkiye’nin şehirlerine dair hazırladığı bir raporunda tanımladığı şekli ile “*yenilikçilik, üretkenlik artışı, gelişmiş kapsayıcılık ve iyileşen geçim koşullarının merkezleri olarak etkili bir şekilde yönetilen şehirler*” cümlesine karşılık gelen bir kent gibi değerlendirilmektedir (s. 35). Bu duruma sebep ise kentin içerisinde genişleyen Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler (KOBİ) ve kentin girişimcilik alanındaki başarısıdır (s.36). Neoliberal politikaların etkileri Gaziantep için düşünüldüğünde ise ekonomi politikasının yanı sıra yerel yönetim anlayışındaki değişim ve kentin 1987 yılında ülkenin altı büyükşehirinden biri haline gelmesi, bölgedeki diğer şehirlere oranla daha hızlı gelişmesine katkı sağlamıştır. Ayrıca Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma Projesi ve bu bağlamda 1985 yılında verilen devlet teşvikleri de kentin ekonomik gelişimine etki eden bir diğer faktördür. Yazarlar, Gaziantep’in elde ettiği başarının 1980 sonrası Keynesyen ekonomi kalkınma planları ile ilintili olduğunu belirtmekte ancak günümüzde bu durumun kent sermayedarları açısından olumsuz yansımaları olduğuna atıf yapmaktalar.

Eserde bu görüşü kanıtlamak Gaziantep Ticaret Odası eski Yönetim Kurulu Başkanı Eyüp Bartık’ın “*kentin Adana, Kayseri, Konya ve Denizli gibi illerle anılmasının yanlış olduğu ve Gaziantep’in bulunduğu ligin İstanbul, Kocaeli, Bursa, İzmir ve Ankara olduğu*” cümlesine yer vermekteler. Bu anlayışın arka planında ise “*Anadolu Kaplanları*” olarak anılan kentlerin toplam ihracatlarının Gaziantep’in tek başına yaptığı ihracat cirosuna yaklaşmadığı görüşü bulunmakta (s.96). Buna ek olarak dört kentin yerel ve ulusal çapta siyasetler ile ilişkilerine sıklıkla atıfta bulunularak merkezden aldıkları desteklere ilişkin bilgiler verilmiştir. İslamcı görüşün ve muhafazakarlığın baskın olduğu bu kentlerde toplumsal ilişkilerde dinin etkisinin ne derece etkili olduğu anlatılmış, orta sınıf üzerindeki etkileri incelenmiş, sosyal anlamda geri kalmışlıkları ile kadınların kamusal alandaki görünürlüğüne ilişkin veriler paylaşılmıştır. Yazarlar muhafazakarlığın sosyal yaşam alanlarına etkisini göstermek amaçlı ilk olarak Kayseri ilinde yaygın olan “oturmalar” kavramını açıklıyor. Oturma grubu adı verilen bu olguya göre; yerel ve ulusal gündemin tartışıldığı, ekonomik kriz durumlarında ya da düğün, sünnet ve cenaze gibi dönemlerde katılımcılara yardım edilmekte. Bu durumu özetlemek için Kayserili siyasetçi Mehmet Özhaskeki’nin “*Bizim oturmamızda iş ortaklıkları kurulur, insanlar evlendirilir, öğrencilere burs toplanır, şehrin meseleleri istişare edilir. İnsanlar borç alıp verir, hatta oturmada alınan borç paranın sorumluluğu senetten daha etkilidir; çünkü o kişi borcunu ödemezse herkes birbirini tanıdığı için büyük bir itibar kaybına uğrar ve bütün kredisini kaybedebilir*” sözleri kitapta örnek olarak paylaşılmıştır (s. 48).

Eserde paylaşılan endekslere göre kadınların kamusal alanda en görünür olduğu kent İzmir olarak tespit edilmiştir. Yazarlar bu tespiti kanıtlamak için İzmir Kalkınma Ajansı tarafından 2012-2013 yıllarında gerçekleştirilen “İzmir Sivil Toplum Araştırması” adlı çalışmanın sonucunu örnek göstermiştir. Yapılan ankette şehirdeki STK’lara “İzmirlilik” kimliği ve “İzmir bir insan olsaydı nasıl kişilik özellikleri olurdu?” sorusu yöneltilmiş ve İzmir’in “kadın, bekar, genç ve iyi eğitilmiş” olarak tanımlandığı görülmüştür (s.152). Denizli’nin de bir Ege kenti olmasına rağmen aynı özellikleri taşımadığı ve son yıllarda muhafazakarlaştığına yönelik bilgiler aktarılmıştır.

Güneydoğu Bölgesi kentleri Diyarbakır ve Şanlıurfa ise sermayenin mekanla ilişkilendirilmesinden çok etnik kimlik ve göç gibi konular üzerinden incelenmiştir. Bu açıdan Diyarbakır örneği sarsıcı özellikler taşımaktadır. Şehre yönelik tespitler arasında 1980 öncesi ekonomik bağlamda gelişmişlik düzeyi iyi konumda iken 1980 darbesinin yarattığı etki ve kentin kimlik siyaseti üzerinden değerlendirilmesi sonucu günümüze kadar kentin ekonomik gelişmesinin gerilemesine sebep olduğu bilgisine yer verilmiş. Yazarlara göre 2014 yılında başlayan çözüm süreci döneminde kısa süreli de olsa ekonomik canlanma sağlanmış ancak sonraki süreçte terör faaliyetlerinin artması sonucu yeniden ekonomik olarak sıkıntılı bir sürecine girdiği aktarılmıştır. Eserde Diyarbakır’ın ekonomik anlamda geri kalmışlığının sona erdirilmesi için sosyo-ekonomik gelişmenin Kürt meselesiyle birlikte ele alınarak çözülmesi gerektiğinin altı çizilirken (s. 227) toplumsal cinsiyete yönelik yapılan atıflarda ise Diyarbakır’ın HDP’nin izlediği politikalarda kadına atfedilen konum ve yerel yönetimler düzeyinde atılan adımlar sayesinde Türkiye çapında yapılan araştırmalarda kadınların karar alma mekanizmalarına katılımı bağlamında ülkenin en iyi durumundaki illerinden birisi olduğu belirtilmiş (s. 228).

Şanlıurfa kentine yönelik araştırmalar incelendiğinde ise verilen diğer kentlere oranla ekonomik ve pek çok alanda Türkiye’nin en geri kalmış illerinden biri olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik anlamda yaşanan geri kalmışlık ise turizm ve başka alanlar ile kapatılmaya çalışılsa da yeterli istihdamın sağlanamadığı aktarılmadığına işaret ediliyor. Suriye’de yaşanan iç savaşla birlikte göç eden mültecilerin varlığı da kentte yardım alan insan sayısını arttırarak işsizliğin oranını daha çok yükselten etkenlerden olarak belirtilmiş. Bunlara ek olarak 6360 Sayılı Kanun uyarınca Şanlıurfa’nın Büyükşehir’e dönüştürülmesi ve kente bağlı köylerin mahalleye çevrilmesi sonucu, hizmet alma açısından alanın genişlemesinin beraberinde pek çok soruna sebebiyet verdiği görülmüştür (s. 247). Eserde kente dair bir diğer dikkat çekici özellik ise Diyarbakır’ın aksine etnik kimlikten ziyade feodal yaşamın hakimiyet sürdüğü bir yer olarak tanımlanması. Bu durum sebebiyle 1980’lerde Diyarbakır gibi siyasi baskılara uğramadığı aksine kentin gelişimi için siyasi temsilcilerine fazla bel bağlandığı konusunda bilgiler veriliyor (s. 253).

Bu sekiz kente ilişkin sermaye gruplarının halk ve kent ile ilişkilerine dair detaylı bilgiler sunulması çalışmanın güçlü yanlarından birini oluştururken, örnek gösterilen kentlerde ekonomi bağlamının fazla uzun tutulması literatür kısmında belirtilen kent, siyaset, demokrasi, yeni yerellik, toplumsal düzen vb. alanların daha az işlenmesine neden olmuş. Bu da teori ile vakalar arasındaki bağın zayıf kalmasına yol açmış. Buna ek olarak Doğu illerini örneklendiren kentlerde sermaye ve yeni orta sınıf ile ilişkileri bağlamında yapılan değerlendirmelerin yetersiz kaldığı göze çarpıyor. Kitabın temel araştırma sorusu olan yeni yerellik ve yeni orta sınıflar konusu, sekiz farklı kentin incelenmesi yerine sermaye ve mekan bağlamında ilişkilerin kuvvetli olduğu kentler üzerinden örneklendirilseydi konunun okuyucu tarafından daha kolay anlaşılmasını sağlayabilirdi. Yine, kentlerin ekonomik gücünü göstermek adına Avrupa, Amerika ve Türkiye endekslerinin sıklıkla verilmesi eserin odak noktası açısından karışıklıklara yol açmakta. Yine de *Sekiz Kentin Hikayesi* eseri kent, yerellik ve yerel yönetimler bağlamında çalışmak isteyen pek çok kişiye temel kaynak olacaktır.

KAYNAKÇA

Theodore, N. & Peck, J. & Brenner, N. (2012). “Neoliberal Kentçilik: Kentler ve Piyasanın Egemenliđi”, (Çev. Şerife Geniş), *Neoliberalizm ve Kentsel Eşitsizlikler-İdealkent Dergisi*, (7), ss. 21-37